

hanenin ve mektebin idaresi ve bakımı için gerekli personeli tayin etmiştir. Vakfiyede, cuma dışında haftada altı gün kütüphanede bulunacak hâfız-ı kütüblerin başka iş tutmaları mümkün olmayacağından bunların kütüphane kurucusunun tahsis ettiği evlerde oturacakları belirtilmiştir. Ayrıca hâfız-ı kütüblerin bütün gün kütüphanede bulunması üzerinde ısrarla durulmuştur.

Bu dönem kütüphanelerinde yaygınlaşmaya başlayan, kütüphane binasında ibadet etmenin Râğib Paşa Kütüphanesi vakfiyesinde de yer aldığı görülmektedir. Vakfiyede öğle ve ikinci namazlarının kütüphanede hâfız-ı kütüblerin nezâretinde cemaatle kılınacağı kaydedilmiştir. Ayrıca hâfız-ı kütüb yamaklığı, kütüphanede gece nöbeti gibi daha önceki kütüphanelerde görülmeyen bazı hususlar da Râğib Paşa vakfiyesinde yer almıştır. Diğer kütüphanelerde genellikle beş gün olan çalışma süresinin burada altı güne çıkarıldığı görülmektedir. Her yılın muharrem ayında yapılacak kütüphane sayımı vakfın bağlı bulunduğu nezârete bırakılmış ve kütüphane görevlileriyle vakıf idarecilerinden bazıları nezâret müfettişine yardımcı seçilmiştir. Vakfiyede sayımla ve kütüphaneyi kontrolle görevli müfettişlere kürk bahası olarak yıllık 4800 akçe verileceği belirtilmiştir. Vakıf kütüphaneleri vakfiyelerinde XVIII. yüzyılın başlarından itibaren uygulanmaya başlanan kütüphane dışına ödünç kitap verme yasağı burada da mevcuttur.

Kütüphanenin kuruluşu sırasında Râğib Paşa'nın nâdir eserlerden oluşan zengin bir koleksiyonu bulunuyordu. Tarihçi Vâsîf Efendi, Râğib Paşa'nın biriktirdiği bütün kitapları sağlığında kütüphanesine koyduğunu söylemekteyse de (*Tarih*, I, 129) Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nde bulunan bir belgeye göre (nr. D 6090), Râğib Paşa ölümünden önce bütün kitaplarını vakfetmiş,

ancak bunlardan okumak istediği yirmi sekizini kütüphaneden tekrar konağına getirtmiştir. Ölümünden sonra konağında bulunan diğer 200 kitap da kitapçısının ifadesine dayanarak kütüphaneye götürülmüştür. Vakfiyede kuruluşunda kütüphaneye kaç kitap konulduğunu gösteren bir kayıt yoktur. XVIII. yüzyılın ikinci yarısında İstanbul'a gelen Toderini kütüphanede 1173 yazma eser bulunduğunu bildirir. Daha sonraki yıllarda vakfedilen eserlerin ilâvesiyle günümüzde bu sayı 1274'e ulaşmıştır. Râğib Paşa Kütüphanesi'nin yazma kataloglarından başka Osmanlı döneminde hazırlanmış iki matbu katalogu vardır. Bunlardan birincisi ilk matbu kütüphane kataloglarındandır: *Koska'da Kâin Sadr-ı Esbak Merhum Râğib Paşa Kütüphanesi'nde Mevcut Olan Kütüb-i Şerifenin Defteridir* (İstanbul 1285). Diğer bir katalog da "Devr-i Hâmidî" katalogları arasında yayımlanmıştır: *Defter-i Kütübhâne-i Râğib Paşa* (İstanbul 1310).

XX. yüzyıl başlarında özellikle küçük koleksiyonların hızla yok olmaya başlaması üzerine bazı düzenlemeler yapılmaya çalışılmış ve Mustafa Hayri Efendi'nin Evkâf-ı Hümayun nâzirliği zamanında İstanbul'da 4-500.000 cilt kitabı ihtiva edecek bir kütüphane binası yapılması kararlaştırılmışsa da bunun gerçekleştirilmesi zaman alacağından hemen birkaç kütüphane binası tamir edilmiş ve bu binalara bazı küçük koleksiyonlar nakledilmiştir. Ayrıca bu binalardan her birinin farklı konularda kitapları ihtiva eden ihtisas kütüphaneleri haline getirilmesine çalışılmıştır. Bu planlamaya göre Râğib Paşa Kütüphanesi edebiyat ilimlerine ayrılmış, ancak bu eserler bir süre sonra esas kütüphanelerine geri gönderilmiştir. Râğib Paşa Kütüphanesi'nde bir müddet muhafaza edilen Yahyâ Tefvik, Yeni Medrese ve Musallâ Medresesi kütüphaneleri gibi bazı kü-

çük koleksiyonlar Cumhuriyet'ten sonra Süleymaniye Kütüphanesi'ne nakledilmiştir. Râğib Paşa Kütüphanesi gerek mimarisi gerek kitap deposu ve okuma salonu dolayısıyla İstanbul'u ziyaret eden yabancı seyyahların ilgisini çekmiş ve bazı seyahatnâmelerde gravürleri yer almıştır. Kütüphanenin okuma salonunun ortasına yerleştirilen kitap dolapları demir parmaklıklarla çevrilidir.

BİBLİYOGRAFYA :

- BA, ŞD. Evkaf, nr. 155, 176, 179; VGMA, nr. 82, s. 2-9; TSMA, nr. D 3307, 6090; Râğib Paşa Kütüphanesi'nin 1176 Tarihli Vakfiyesi: Şer'iyye Sicilleri, Evkâf-ı Hümayun Müfettişliği, nr. 171, s. 1^b-6^b; Râğib Paşa Kütüphanesi Kataloğu, Râğib Paşa Ktp., nr. 1337, 4111, K. 1-4; Şem'dânîzâde, *Mûri't-tevârih* (Aktepe), II, 54; M. l'Abbé Toderini, *De la littérature des turcs* (trc. M. l'Abbé de Courmand), Paris 1789, II, 122; Vâsîf, *Tarih*, I, 129, 142; M. A. Ubicini, *Letters on Turkey* (trc. L. Easthope), London 1856, s. 100; İbnülemin Mahmud Kemal – Hüseyin Hüsameddin [Yasar], *Evkâf-ı Hümayun Nezâretinin Tarihçe-i Teşkilâtı ve Nüzzârın Terâcim-i Ahvâlî*, İstanbul 1335, s. 238-239; Günay Kut – Nimet Bayraktar, *Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri*, Ankara 1984, s. 93-95; Erünsal, *Türk Kütüphaneleri Tarihi II*, s. 100-102; Ahmet Küçükalfa, "İstanbul Vakıf Kütüphaneleri: Ragıp Paşa Kütüphanesi", *Vakıflar: 3. Vakıflar Haftası Armağanı*, İstanbul, ts. (İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü); İbrahim Mutlu, "Ragıp Paşa Kütüphanesi 200 Yaşında", *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, XII/1-2, Ankara 1963, s. 1-16; Müjgan Cınbur, "Ragıp Paşa Kütüphanesi Hakkında Yabancıların Görüşleri", a.e., XII/1-2 (1963), s. 17-26; Sedîd Yüksel, "Kuruluşunun İlk Yıllarında Koca Ragıp Paşa Kütüphanesi", a.e., XII/1-2 (1963), s. 27-30; Mustafa Yazıcı, "Ragıp Paşa Kütüphanesi ve Vakfiyesi", *Önasya*, III/28, Ankara 1967, s. 16-22; Ahmet İhsan Türek, "Ragıp Paşa Kütüphanesi Vakfiyesi", *EFAD*, sy. 1 (1970), s. 65-78; a.mlf., "Ragıp Paşa Kütüphanesi Vakfiyesinin Çeviriyazısı", a.e., sy. 6 (1973), s. 11-19; Nermin Kırdar Kalıncı, "Koca Ragıp Paşa Kütüphanesi'ndeki Ahşap Avizeler", *Türkiyemiz*, XIII/37, İstanbul 1982, s. 31-33.

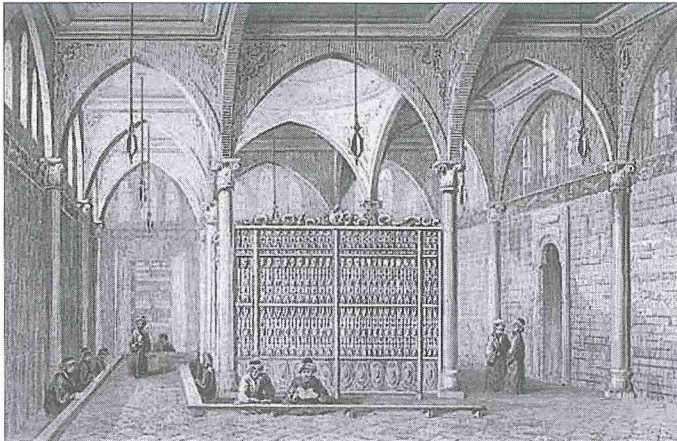
İSMAİL E. ERÜNSAL

RÂĞIB et-TABBÂH

(رَاغِب الطَّبَّاح)

Muhammed Râğib et-Tabbâh
b. Mahmûd b. Hâşim b. es-Seyyid
Ahmed el-Halebî
(1876-1951)

Suriyeli tarihçi.

Râğib Paşa Kütüphanesi'nin içini gösteren XIX. yüzyılın ilk yarısına ait bir gravür (J. M. Jouannin – J. van Gaver, *Turquie*, Paris 1840, s. 121)

29 Aralık 1876'da Halep'in Bâbüknnesrîn mahallesinde doğdu. İlim ve tasavvuf-la meşgul bir seyyid ailesine mensuptur. Dedesi Şeyh Hâşim, Halvetî-Kâdirî şeyhi Muhammed İbrâhîm el-Hilâlî'nin halifesiydi. Amcası Abdüsselâm fıkıh, hadis ve Arap dili konusunda uzmandı. Ticarî faaliyetleri yanında İslâm hukukuyla da ilgilenen ba-

bası, Şeyh Hilâlî'nin Halep'teki zâviyesine sık sık giderdi. Râğib et-Tabbâh, Şeyh Muhammed el-Ârif'ten hat dersleri aldı. Mansûriyye Medresesi'nde Arapça'nın yanı sıra Türkçe, Farsça ve Fransızca öğrendi. On dört yaşında iken babası ve amcasıyla birlikte gittiği Hicaz'da çeşitli ilim adamlarının sohbetlerine katıldı. Hanefî fakihî Muhammed ez-Zerkâ, Halep fetva emini ve Rızâiyye Medresesi müderrisi Beşîr el-Gazî'den dinî ilimleri öğrendi. Gençlik yıllarında Arap ülkelerini gezip Abdülkâdir el-Mağribî, Şeyh Behcetü'l-Baytâr, Kâmil el-Kassâb, Mekî el-Kettânî gibi şahsiyetlerle tanıştı. Dâvud Çelebi, İsâ İskender el-Ma'lûf, Ahmed Teymur Paşa gibi âlimler ve bazı şarkiyatçılarla mektuplaştı. Beyrut, Mısır, Dimaşk ve Halep'te yayımlanan dergi ve gazetelerde makaleler yazdı. Bir yandan da eğitim ve öğretim faaliyetlerini sürdürdü. Şemsülmârif Medresesi'nde Arapça, inşâ ve dinî ilimler konusunda ders verdi. 1921'de açılan Hüsreviyye Medresesi'nin müfredat programını çağdaş bir anlayışla hazırlamaya çalıştı. Bu medresede siyer, hadis, İslâm kültür ve medeniyeti tarihi derslerini okuttu. 1922'de Halep'te kurduğu matbaada çok sayıda ilmi eser neşretti. 1923'te Dimaşk'taki el-Mecmau'l-ilmiyyü'l-Arabî'ye, 1930'da Cem'iyetü'l-âsârî'l-kadîme'ye, 1931'de el-Lecnetü'l-idâriyye'ye, 1935'te Haydarâbâd-Dekken'deki Cem'iyetü'l-maârifî'n-Nu'mânîyye'ye üye seçildi. 1937'de el-Medârisü'l-ilmiyyetü'd-diniyye'nin müdürlüğüne getirildi. 1938'de Cem'iyetü'l-birr ve'l-ahlâkî'l-İslâmiyye reisliğine, Halep Külliyyetü's-şerîa dekanlığına, son olarak da Halep'teki Râbitatü'l-ulemâ başkanlığına seçildi, bu görevini ölümüne kadar sürdürdü. 30 Haziran 1951'de Halep'te vefat etti. Çok sayıda öğrenci yetiştiren Râğib et-Tabbâh'ın icâzet verdiği öğrenciler arasında Nâsirüddin el-Elbânî ile Menûnî de yer almaktadır.

Eserleri. 1. *İ'lâmü'n-nübelâ' bi-târîhi Halebe's-şehbâ'* (I-VII, Halep 1342-1345/1923-1926; nşr. Muhammed Kemâl, Dimaşk 1988). Halep'e dair yazılmış tarih kitapları ve şehir hakkında bilgi veren genel eserlerden kronolojik sırayla bahseden bir girişle iki bölümden oluşur. Eserde Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ın Halep'i fethettiği 16 (637) tarihinden 1325 (1908) yılı sonuna kadar şehir idaresi altında tutan devletler, emîrler, melikler, bunların zamanında meydana gelen olaylarla cami, medrese, kilise, hamam ve diğer mimari eserler, Halep'e ait örf ve âdetler, halkın ahlâk ve yaşayışı, el sanatları gibi konular anlatılmış, Halepli veya Halep'te doğmuş yahut Halep'

Râğib
et-Tabbâh

te ölmüş önemli kişilerin hayatları hakkında bilgi verilmiştir. Eserin içinde İbnü'l-Adîm'in *Kitâbü'l-İnsâf ve't-taḥarrîsi* de yayımlanmıştır (IV, 78 vd.). Râğib et-Tabbâh, *İ'lâmü'n-nübelâ'*'nin sonuna 1908-1926 yılları arasında meydana gelen olayları, Halepli meşhur aileleri, bu tarihler arasında vefat eden ünlü kişilerin hayatı ve eserleri hakkındaki bilgileri de eklemiştir. 2. *Zülkarneyn ve seddü's-Şîn men hüve ... ve eyne hüve ...* (nşr. Ebû Ubeyde Meşhûr b. Hasan Âlû Selmân, Küveyt 1424/2003). 3. *el-Envârü'l-celiyye min muḥtaşari'l-esbâti'l-Halebiyye* (Halep 1351/1932). Yûsuf el-Hüseynî el-Haneffî el-Halebî'nin *Kifâyetü'r-râvî ve's-sâmî'* ve *hiḍâyetü'r-râ'î ve's-sâmî'*, Abdülkerîm b. Ahmed eş-Şerâbâtî'nin *İnâle'ü't-tâlibîn li-'avâli'l-muḥaddisîn*, Abdurrahman Abdullah el-Hanbelî el-Halebî'nin *Menârü'l-is'âd fi furûki'l-isnâd* adlı eserlerinin muhtasarıdır. 4. *el-Mişbâḥ 'alâ Muḥaddime-ti İbni's-Şalâḥ*. İbnü's-Salâḥ eş-Şehrezûrî'nin hadis usulü hakkındaki eseriyle Zeynüddin el-İrâkî'nin şerhine yapılan ta'lîkat olup her iki eserle birlikte yayımlanmıştır (Halep 1350; Beyrut 1993). 5. *er-Ravziyyât*. Hamdânîler'den Seyfûddevlî'nin ünlü şairi Saneverî'nin çeşitli kaynaklardan derlediği şiirlerini ihtiva eder. 6. *eş-Şekâfetü'l-İslâmiyye* (Halep 1369/1950). İslâm kültür ve medeniyetinden, tefsir, fıkıh ve hadis alanındaki çalışmalardan, fikhî mezheplerden ve dört Sünnî mezhebin İslâm ülkelerine yayılışından, tasavvuf, tarih, şiir ve edebiyat alanındaki çalışmalardan ve son dönemdeki fikir hareketlerinden bahseder. 7. *el-Meṭâlibü'l-'aliyye fi'd-dürûsi'd-diniyye* (Halep 1330).

Râğib et-Tabbâh'ın dergilerde yayımlanan bazı makaleleri risâleler halinde basılmıştır. *Tercemâti Kemâliiddin b. el-'Adîm*, *el-Medâris fi'l-İslâm*, *Mâ Cema'ahû min şî'ri'l-edib* 'Ömer b. Ḥabîb el-Halebî ve es-Siyâse fi'l-Kur'ân bunlar arasında zikredilebilir. Ayrıca Muhib-

büddin et-Taberî'nin *es-Simṭü's-semîn fi menâkıbi ümmehâti'l-mü'minîn* (Halep 1328, 1346; Kahire 1402/1982; Beyrut 1418/1997), Hâkim en-Nisâbü'rî'nin *el-Medḥal* (*el-Medḥal fi 'ilmi'l-hadîs*, Halep 1353/1933), Hâzimi'nin *el-İ'tibâr* (Halep 1346/1927), Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin *Mişkâtü'l-envâr fi mâ ruviye 'ani'llâhi mine'l-aḥbâr* (Halep 1346; Kahire 1369) ve Abdülganî b. İsmâil en-Nablusî'nin *el-Kevkebû's-sârî fi ḥaḳîkati'l-cüz'i'l-İhtiyârî* (Halep 1349/1931) adlı eserlerini neşre hazırlamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Râğib et-Tabbâh, *İ'lâmü'n-nübelâ' bi-târîhi Halebe's-şehbâ'*, Halep 1342/1923, I, 2-10; a.mlf., *Zülkarneyn ve seddü's-Şîn men hüve ... ve eyne hüve ...* (nşr. Ebû Ubeyde Meşhûr b. Hasan Âlû Selmân), Küveyt 1424/2003, neşredenin girişi, s. 10-19; Serkis, *Mu'cem*, II, 1655-1656; Brockelmann, *GAL Suppl.*, III, 430; Ziriklî, *el-A'lâm*, VI, 359; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, IX, 305; Ma'a'l-Mektebe, s. 112; Ali Tantâvî, *Zikreyât*, Cidde 1409/1989, VII, 92; VIII, 145; Abdülvehhâb es-Sâbûnî, *Uyûnü'l-mü'ellifât* (nşr. Mahmûd Fâhûrî), Halep 1413/1992, I, 81; Ramazan Şeşen, *Müslümanlarda Tarih-Coğrafya Yazıcılığı*, İstanbul 1998, s. 269; Seyyid Alevî b. Abbas el-Hasenî, *Fihristü's-şüyûḥ ve'l-esânîd*, [baskı yeri yok] 1423/2003, s. 160-161.

ABDÜLKERİM ÖZAYDIN

RAĞBET ve REHBET

(الرغبة والرهبة)

Arzu ve kaygı anlamında
bir tasavvuf terimi.

Sözlükte **rağbet** "ümit ve arzu etme, isteme, yönelme, ihlâsla yalvarıp yakarma", **rehbet** ise "korkma, endişe etme, çekinme" anlamına gelir. Rehbet kökünden türeyen **terehhüb** korku sâikiyle Allah'a en mükemmel şekilde kulluk etmektir (Râğib el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "rğb", "rhb" md.leri). Kur'ân-ı Kerîm'de Zekerîyyâ ve Yahyâ peygamberlerden, "Onlar hayırlı işlerde koşuşur, ümit ederek (regaben) ve kaygı duyarak (rehben) dua ederlerdi, bize karşı pek saygılı idiler" (el-Enbiyâ 21/90) diye bahsedilmekte ve davranışları örnek olarak gösterilmektedir. Sadece Allah'tan korkmak gerektiğini belirten âyetlerde rehbet kökünden fiiller kullanılmış (el-Bakara 2/40; en-Nahl 16/51), kulun Allah'ın vaadlerine rağbet etmesi, bu vaadlerin gerçekleşeceği ümidiyle dua edip ona yönelmesi istenmiştir (el-İnşirâḥ 94/8). Rağbet ve rehbetle Allah'a dua etmek hadislerde de tavsiye edilmiştir (*Müsned*, III, 321; Buḥârî, "Da'avât", 5; Müslim, "Zikir", 56; Tirmizî, "Da'avât", 16; Ebû Dâvûd, "Edeb",